

Тетяна Данилюк
(Івано-Франківськ, Україна)

ВИКОРИСТАННЯ ТВОРЧОСТІ ПИСЬМЕННИКІВ РІДНОГО КРАЮ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

На сучасному етапі розбудови української держави важливого значення набуває формування почуттів патріотизму, національної самосвідомості, духовності учнівства. Цей складний і тривалий процес передбачає цілий комплекс організаційних, дидактичних, методичних, психологічних, виховних заходів. І література рідного краю (літературне краєзнавство) у цьому комплексі – не просто найголовніший складник, а й фундамент цієї ідеологічної системи.

Літературній освіті відводимо особливу роль у формуванні духовного світу особистості, оскільки література є могутнім джерелом національної духовності, своєрідним генетичним кодом, пам'яттю народу. Тому уроки літературного читання в початкових класах повинні стати основою духовного розвитку учнів, їх національних та загальнолюдських цінностей, громадського змушнення, високої моральності та працелюбства. В основу системи патріотичного виховання на уроках літературного читання потрібно покласти правдиве слово про свій народ, його споконвічне прагнення розбудовувати Українську державу. Творчі зусилля кожного вчителя мають бути спрямовані на те, щоб підвищити виховний рівень сучасного уроку та його творчий потенціал, створити оптимальні можливості для розвитку самостійного творчого мислення учнів, активізації їхньої пізнавальної діяльності, формування патріотичних почуттів під час вивчення літератури [5].

Як показали результати наших спостережень, в освітній практиці вчителів початкових класів Прикарпаття стало традицією проводити уроки літератури рідного краю, які міцно вписалися в систему літературної освіти молодших школярів. Відомо, що літературне краєзнавство – це специфічна галузь науки про літературу, предметом якої є вивчення фольклорної спадщини та літературних творів, художніх образів, навіяних природою, історичними подіями, традиціями, звичаями, побутом і людьми певного краю [3, с. 223].

Шкільне літературне краєзнавство багатогранне. Посутнє місце в ньому посідають уроки літератури рідного краю, що мають свої особливості. По-перше, планувати їх треба, ураховуючи специфіку літератури як виду мистецтва; по-друге, добирати літературні твори і мистецький матеріал високої художньо-естетичної вартістності; по-третє, вміло поєднувати ознайомлення краєзнавчої літератури з використанням образотворчого мистецтва, музики, архітектури, історії, релігії, філософії свого краю тощо; по-

четверте, забезпечувати формування естетичних смаків, переконань, ідеалів школярів відповідно до людино-народно-українознавчих традицій; по-п'яте, виробляти особистісне ставлення до художньої літератури рідного краю, щоб допомогти учневі-читачеві й людині самовиразитися, самоствердитися й усвідомити, що митці-земляки не тільки відображають своє сприйняття й розуміння світу, а й передають енергію власного бачення життя з його добром і злом, красою і потворністю і цим допомагають дитині творити своє «Я» в єдності з природою, людством, нацією, рідним краєм [2].

Як зазначила в інтерв'ю вчитель класу «Надія» Івано-Франківської приватної загальноосвітньої школи I-III ступенів «Католицька школа святого Василя Великого» С. Левицька, мета уроків літературного краєзнавства – осягнення учнями глибинної сутності спадщини митців свого краю, космосу духу земляків, реалій дійсності, сприйняття й поціновування їхнього художнього набутку, плекання почуття гордості за творчих людей, славних краян. Оскільки в методичній науці немає чітко розробленої типології уроків літератури рідного краю, учитель у довільній формі провадить молодших школярів-читачів у мистецький світ Прикарпаття, з'ясує, що їм відомо, що вони читали, бачили, чули під час канікул чи опрацювали за рекомендаційним списком; улаштує уроки-спілкування за прочитаним твором чи всією творчістю митця-земляка тощо. Доречною тут може стати проектна діяльність учнів: представлення творчої роботи (літературного портрету письменника-земляка, презентація здобутку улюбленого дитячого письменника Прикарпаття, звукового альбому «Пісні мого краю», відеокліпу (сюжету) «Вірші поетів Прикарпаття, що стали піснями» тощо).

Науковці увиразнюють традиційній нестандартні уроки шкільного літературного краєзнавства: урок-конкурс, заочна подорож, інсценізація, «оживлення», художня розповідь тощо; урок-конференція, семінар, диспут, зустріч, екскурсія та ін. До системи роботи над вихованням духовного світу молодшого школяра в процесі вивчення літератури рідного краю входять і виховні години, бесіди, темами яких є: святкування знаменних дат, ознайомлення з історією та літературою рідного краю, звичаями і традиціями українського народу, видатними людьми України та рідного краю; позакласні та позашкільні заходи [1].

Цікавим у цьому контексті є досвід учителів-письменників Прикарпаття. До таких належить Людмила Малкович (18.02.1967–9.07.2011).

Письменниця народилася 18 лютого 1967 року в Нижньому Березові Косівського району (Івано-Франківщина). Навчалася в Київському педінституті ім. М. Драгоманова, закінчила Івано-Франківський педінститут ім. В. Стефаника. Учителювала в Рушорі – одному з гуцульських сіл. Майже

20 років викладала українську мову і літературу в Нижньоберезівській ЗОШ І-ІІ ступенів. Керувала шкільним театром. Автор єдиної поетичної збірки «Свічка зі снігу» (2010 р.). Людмила Малкович ніколи не афішувала себе як поета, ніколи не входила до жодних поетичних угруповань, хоча волею долі й перебувала у гущині «поетичного рою». Вона просто навчала школярів рідної літератури і писала свої тихі, «як антонівка в саду», вірші.

Її брат Іван Малкович, український поет і видавець, власник і директор видавництва «А-ба-ба-га-ла-ма-га», лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка, дуже вдало, на наш погляд, у двох поезіях, присвячених Людмилі («Сестрі»), передав джерела виховання духовності самої письменниці: рідна земля, батьківська оселя, дитячі забави, карпатська природа, батьківське село Нижній Березів. Вважаємо, що на уроці позакласного читання доцільно ознайомити молодших школярів із віршем І. Малковича «Хованка», розповісти їм про талановитих письменників-земляків – Івана Малковича та Людмилу Малкович, чия життєтворчість слугує прикладом виховання духовності особистості.

Хованка

Сестрі

Злови мені маленьку жабку,
дай їй стрілу травички в лапку –
хай не боїться... Втім, я й так
згадав дитинство – як ми грались
у хованки, і як лякались
криничних жабок, а ще – як
ти заховалася в криницю,
і я тебе, мов котик кицю,
урятував таки... Та все ж,
найкраща схованка – долоні,
худі, замурзані, солоні...
Сховаюся – і не знайдеш...
Як вельми сумно нам одначе:
не схований – ніхто й не бачить,
сховаєшся – побачать всі.
Я так не граюся, тим паче,
що скрекекекає і плаче
бульката жабка в лопусі.

І. Малкович

«З кожною осінню, – писала Л. Малкович, – залишається чимраз менша жменька слів, які весь час хочеться мати з собою, про суть яких хочеться думати – просто думати і все» [4, с. 7].

Система роботи вчителя Л. Малкович посідає одне із важливих місць у методичній скарбниці освітян Косівщини. Працюючи на посаді вчителя, вона прикладала багато зусиль для розвитку власної духовності, яка може стати для дітей ціннісним орієнтиром у житті.

Людмила Малкович – учитель з великим багажем знань про рідне село, свій край, національну історію. На уроках та позакласних заходах вона привчала дітей до читання книг, складання віршів та співу рідних пісень. Основне кредо вчителя – це боронити честь і добре ім'я української нації, бути скромним, дотримуватися законів християнської моралі, навчала і спрямовувала дітей на духовну та національну гідність.

Учителька дуже любила дітей, не мислила себе без них, використовувала свій таланти у шкільній повсякденній праці, укладала оригінальні сценарії виховних заходів, її уроки української мови та літератури завжди були творчими, надзвичайно цікавими. Вона була авторкою багатьох шкільних вистав, завідувала сільським музеєм, керувала шкільним і сільським театром.

Власними віршами зацікавлювала всіх, хто не байдужий до рідної землі, природи, надихала своїм поетичним світом багато учнів, односельців. У Нижньоберезівській ЗОШ І-ІІ ст. за допомогою І. Малковича та Л. Малкович було відкрито літературну студію «Із янголом на плечі», де членами літературної студії були не лише діти, але люди різного віку, учителі, лікарі, священики, сільські господині, які між хатньою роботою знаходили час для поетичного слова. На цих заняттях гуртка в учнів розвивалися духовні засади, а саме: доброта, милосердя, чесність, патріотизм, гордість за приналежність до української нації.

На особливу увагу заслуговують розроблені Л. Малкович різні проекти та виховні заходи: свято «Розколяда», «Вертепні дійства», проект «Мова моя, калинова», «І. Франко і Нижній Березів» та ін. Учитель спонукала дітей до пошуково-дослідницької діяльності в ділянці літературного краєзнавства: за її керівництва учні збирали матеріали про звичаї й обряди рідного села, вивчали його історію, усну народну творчість. Доброю традицією стало проведення у школі свят духовності: «На радість нашим дітям Миколай іде по світу», «Українські вечорниці», «Виставки писанок та вишиванок», «Ведення гаївок на Великодні свята» та ін.

Створюючи літературно насичене шкільне середовище, Л. Малкович організувала музей І.Я.Франка, розробила стенди про творчість поета. За час

своїї літературно-педагогічної діяльності провела безліч відкритих літературних читань, показових уроків та постановок десятка літературно-виховних заходів («Маленькі нащадки Кобзаря», «Літературні посиденьки», «Вечорниці у Березові», «Лупейка» та інші).

Український літературний критик, літературознавець Є. Баран у статті «Сповідь мудрої душі» писав: «Мені шкода, що Людмила Малкович пише зрідка. Але те, що вона написала, хай і небагато,— світле й чисте, як Різдвяна казка. Таке не придумаєш і не натренуєш. Треба народитися і виховатися в такій родині, в такому краї, аби відчувати те, що забуто, і говорити про те, що відчуваєш...» [4, с. 40].

Отже, упровадження літературного краєзнавства в навчальний процес початкової школи сприятиме цілісному уявленню специфіки регіональної літературної школи, утверджуватиме загальнонаціональні літературні явища та факти, пов'язуючи їх із близьким та рідним. Досліджуючи творчість митця-земляка, учень відчуватиме причетність до літературного життя, це наблизить школяра до національних духовних глибин, розширюватиме його світоглядний та культурний діапазони. Література рідного краю має великі потенційні можливості для духовного розвитку особистості, прикладом може слугувати життєтворчість української письменниці Людмили Малкович, учителя Нижньоберезівської ЗОШ І-ІІ ст., що на Косівщині.

Список використаних джерел

1. Горда М.С. Творчі уроки літератури рідного краю. Чернівці: Рута, 2001. 92 с.
2. Задоренко О. Особливості вивчення літератури рідного краю. *Електронний ресурс*. Режим доступу: http://www.experts.in.ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=31125
3. Лесин В.М. Словник літературознавчих термінів. К.: Рад. школа, 1971. 488с.
4. Малкович Л. Свічка зі снігу. *Вірші*. К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2010. 40 с.
5. Методичні рекомендації щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах. *Електронний ресурс*. Режим доступу: <http://www.patr1ot.od.ua/metodichni-rekomendaci%D1%97-shhodo-nacionalno-patriotichnogo-vihovannya-u-zagalnoosvitnix-navchalnix-zakladax/>